

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. Макаренка

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

БІЛАН Анна Олександрівна

УДК 37.014.54 : [316 + 330.34] (477)

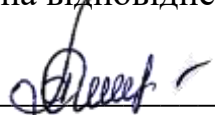
ДИСЕРТАЦІЯ

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ**

05 - Соціальні та поведінкові науки
051 - Економіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 А.О. Білан

Науковий керівник - **Кудріна Ольга Юріївна**, доктор економічних наук, професор

Суми - 2023

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТО	– адміністративно-територіальна одиниця
ДСЯО	– Державна служба якості освіти України
ЗВО	– заклад вищої освіти
ЗДО	– заклад дошкільної освіти
ЗЗСО	– заклад загальної середньої освіти
ЗО	– заклад освіти
ЗП(ПТ)О	– заклад професійної (професійно-технічної) освіти
ІКТ	– інформаційно-комунікаційні технології
ІРЦ	– інклюзивно-ресурсний центр
КМУ	– Кабінет Міністрів України
МОВВ	– місцеві органи виконавчої влади
МОН	– Міністерство освіти і науки України
МТБ	– матеріально-технічна база
НМБ	– навчально-методична база
НОП	– Новий Освітній Простір
ОМС	– органи місцевого самоврядування
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирних будинків
ОУО	– орган управління освітою
РНК	– розрахункова наповнюваність класів
СЕР	– соціально-економічний розвиток
ТГ	– територіальна громада
ТДН	– технології дистанційного навчання
ТТП	– техніко-технологічна підтримка
ЦАР	– Центрально-африканська Республіка
ЦНАП	– Центр надання адміністративних послуг
ЦОВВ	– центральний орган виконавчої влади
ФНК	– фактична наповнюваність класів

АНОТАЦІЯ

Білан А.О. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку освітньої сфери. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка. - Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. - Суми, 2023.

Дисертаційне дослідження присвячене розробленню теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери на рівні територіальних громад, регіонів та держави. Для досягнення мети дослідження здійснено комплексний аналіз наукових праць, міжнародного досвіду, стратегічних та планувальних документів загальнодержавного та регіонального рівня, визначено особливості й тенденції соціально-економічного розвитку освітньої сфери.

Розглянуто та проаналізовано наявні підходи до визначення категорій «розвиток» та «соціально-економічний розвиток», уточнено їх взаємозв'язок. Зважаючи на те, що в основу процесу розвитку освітньої сфери покладено її соціально-економічні властивості, які вона набуває внаслідок ефективної діяльності, спрямованої на отримання соціального та економічного ефектів, сформовано власне розуміння поняття «соціально-економічний розвиток» у контексті його застосування в освітній сфері, що розкриває сутність, характер та значення її розвитку. Категорія «соціально-економічний розвиток освітньої сфери» представлена як цілеспрямована, прогнозована, обмежена в часі, керована зміна стану всіх або окремих складових елементів сфери суспільних відносин, що пов'язані з наданням послуг у сфері освіти, яка викликає їх новий якісний стан, що відображається у зміні структури такої системи або форми її функціонування, відбувається внаслідок трансформації, модернізації, оптимізації, розширення, створення або зникнення його окремих структурних елементів або підсистем, спрямована на покращення соціальної складової для всіх суб'єктів, що охоплені такими суспільними відносинами, та сприяє зростанню економічних показників на

одному або всіх рівнях (місцевий, регіональний, державний). Уточнення поняття «розвиток» та розширення поняття «соціально-економічний розвиток» складає основу подальшої конкретизації критеріїв та класифікації показників для оцінки ефективності функціонування освітньої сфери.

Основоположним для соціально-економічного розвитку є ефективне планування та якісна реалізація завдань, визначених у стратегічних документах, прийняття ефективних управлінських рішень як на державному, так і на регіональному рівні, їх системність та узгодженість з попередніми документами та між собою. За результатами проведеного аналізу встановлено, що у стратегічних документах відслідковується наступність і системність державної та регіональної політики, проте наявні випадки недостатньої узгодженості й послідовності визначених цілей, завдань, заходів та індикаторів їх реалізації. Проведений аналіз стану соціально-економічного розвитку освітньої сфери свідчить про те, що підходи до формування та реалізації стратегічних напрямів розвитку освітньої сфери потребують перегляду, а інструменти і механізми – подальшого вдосконалення. Виявлені проблемні питання розвитку освіти в сільській місцевості та недостатній рівень задоволення соціально-економічних потреб мешканців сільських громад зумовлюють потребу розширення напрямів розвитку сільських територій, упровадження економічно-ефективних механізмів з відображенням їх у змісті завдань і заходів державних програм і стратегій.

За результатами аналізу внутрішньої ефективності освіти в Сумській області на прикладі закладів загальної середньої освіти встановлено, що окремі показники не задовольняють умові соціально-економічної нормалі, внаслідок чого не забезпечується ефективне функціонування освітньої сфери на рівні повної загальної середньої освіти, що в подальшому може мати негативні наслідки, оскільки освітня галузь є джерелом формування робочої сили для решти галузей економіки. Витрати на освіту відіграють важливу роль у впливі на економічне зростання. Дослідження державної політики України та інших країн свідчить, що вплив держави і освітньої сфери є двостороннім. З урахуванням сучасних

тенденцій і викликів, ключових стратегічних орієнтирів запропоновано для оцінки соціально-економічної ефективності освітньої сфери додатково застосовувати окрему групу техніко-технологічних чинників, що мають значний вплив на її розвиток. У роботі обґрунтовано потребу використання в системі оцінки ефективності такого розвитку критерію «доцільності», оскільки саме його показники відображають ступінь охоплення освітньою сферою суспільних потреб та удосконалено перелік показників, за якими здійснюватиметься така оцінка. Водночас розширено напрями впливу якості освіти на соціально-економічний розвиток суспільства, зокрема в частині забезпечення відповідного рівня загального інтелектуального розвитку населення як чинника економічного розвитку територій.

Обґрунтовано використання комплексного підходу до вирішення зумовлених обмеженими фінансовими ресурсами проблемних питань щодо створення умов задоволення соціально-економічних потреб населення. У роботі враховано передбачені в Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки очікувані показники реалізації стратегічного напрямку щодо створення умов для фіксованого широкосмугового доступу до Інтернету соціальними закладами. Показники на 2023 рік визначені на рівні 100% для шкіл, закладів первинної та вторинної медичної допомоги, ЦНАП та 95% для інших закладів, на 2027 рік прогнозоване цільове значення цих показників має досягти 100%. Зазначене зумовлює доцільність використання незадіяних ними приміщень (будівель) для створення умов задоволення соціально-економічних потреб мешканців громади, що сприятиме оптимізації витрат з бюджету територіальної громади та підвищенню рівня надання соціально-економічних послуг. На основі логічних узагальнень змісту стратегічних і планувальних документів, практичного досвіду, результатів проведених опитувань визначено потребу подальшого розвитку стратегічного напрямку, що передбачає рівномірний розвиток сільських та міських територій, забезпечення доступу до високоякісної соціальної інфраструктури, яка є основою формування людського розвитку та економічного зростання, незалежно

від типу місцевості та віддаленості.

Проаналізовано демографічну ситуацію в Сумській області протягом 2018-2021 років та частку дітей шкільного віку й учнів, які здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, обґрунтовано необхідність оптимізації мережі закладів освіти для підвищення рівня якості наданих послуг. Встановлено, що кількість населення й мережа закладів освіти безпосередньо пов'язані з соціально-економічним розвитком територіальних громад, регіону та країни в цілому. Визначено роль якісного обліку всіх дітей шкільного віку, які проживають чи перебувають на території громади, прийняття рішень про закріплення території та формування економічно ефективної мережі закладів освіти в забезпеченні права на здобуття обов'язкової освіти та економічному розвитку територій. Обґрунтовано потребу розмежування політики розвитку сільських і міських шкіл, застосування стратегічно релевантного територіального підходу до формування мережі закладів освіти, використання даних про неї як індикатора соціально-економічного розвитку освітньої сфери.

За результатами аналізу інструментарію формування ефективної освітньої мережі в контексті реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери виявлено потребу його розвитку та вдосконалення, впровадження нових підходів до застосування. Забезпечення об'єктивного розподілу території обслуговування між закладами освіти, а також безперервна взаємодія структурного підрозділу, відповідального за створення та постійне оновлення реєстру, з іншими суб'єктами, що володіють інформацією про дітей шкільного віку, які проживають на території громади, є основою для формування державної політики у сфері освіти, забезпечення державних гарантій, справедливого та ефективного розподілу освітньої субвенції, розвитку соціальної інфраструктури для задоволення соціально-економічних потреб, створення економічно ефективної мережі закладів освіти.

Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню сферу є пріоритетним напрямом політики не тільки в Україні, а й в інших країнах з різним

рівнем розвитку. Інформатизація та цифровізація галузей є стратегічним орієнтиром соціально-економічного розвитку галузей, що відображається у стратегічних документах загальнодержавного на регіонального значення. Результати проведених досліджень підтвердили, що забезпечення сучасною комп'ютерною технікою, своєчасне оновлення матеріально-технічної бази та створення умов доступу до мережі Інтернет лежить в основі надання якісних освітніх послуг і вирішення проблемних питань задоволення соціально-економічних потреб населення. Результати дослідження обґрунтовують необхідність врахування й реалізації цього орієнтиру у стратегічних напрямках соціально-економічного розвитку сфери освіти.

Проведений аналіз наслідків впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на функціонування закладів освіти, як складової соціальної інфраструктури, виявив ключові проблеми, що обґрунтовує необхідність формування нового підходу до надання соціально-економічних послуг для задоволення потреб населення сільських, віддалених, малорозвинених територій. Результати опитувань стейкхолдерів (представників органів місцевого самоврядування та мешканців сільських громад Сумської області) підтвердили, що функціонування локацій техніко-технологічної підтримки є економічно-ефективним для територіальних громад, оскільки дозволяє мінімізувати витрати й досягти максимально можливого результату в частині задоволення соціально-економічних потреб населення.

З метою підвищення об'єктивності та справедливості фінансування загальної середньої освіти вдосконалено механізм розрахунку обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам шляхом обчислення розрахункової наповнюваності класів учнями окремо для шкіл, розташованих у сільській місцевості та окремо для міських шкіл, а також урахування актуальної інформації про фактичну кількість дітей шкільного віку, які проживають чи перебувають у межах територіальної громади, що є потенційними споживачами освітніх послуг за рівнем повної загальної середньої освіти.

З метою забезпечення можливості аналізу різних сценаріїв розвитку

освітньої сфери, оцінки їх ефективності та впливу на соціально-економічну ситуацію в країні та регіонах сформовано організаційно-економічну модель реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери. Запропонована модель відображає сукупність залежностей, що описують взаємозв'язок між стратегічними орієнтирами, суб'єктами, цілями, ресурсами, інструментами та результатами реалізації завдань за окресленими стратегічними напрямами, а циклічний характер процесів забезпечує досягнення результату – задоволення соціальних потреб населення в якісних освітніх послугах та зростання економічних показників на місцевому та загальнодержавному рівні.

Запропоновані в дослідженні шляхи реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери передбачають застосування вдосконаленого механізму визначення обсягу освітньої субвенції на основі кількісних та якісних показників для розрахунку зазначених видатків, оновлений підхід до ощадливого використання та розподілу ресурсів соціальної інфраструктури через відкриття локацій техніко-технологічної підтримки, а також окреслюють напрями вдосконалення правового/нормативного підґрунтя для впровадження ефективних інструментів соціально-економічного розвитку освітньої сфери, реалізації нових підходів інфраструктурного забезпечення освітніх послуг, діяльності закладів і установ соціальної інфраструктури. Зазначене сприятиме підвищенню якості та доступності освіти, зменшенню витрат на освіту з бюджету територіальних громад, спрямуванню частини коштів на розширення кількості та підвищення якості послуг для задоволення соціально-економічних потреб населення, ефективного використання незадіяних в освітньому процесі будівель та приміщень закладів освіти та інших установ для адміністративних і соціальних потреб громад.

Ключові слова: стратегічні напрями, соціально-економічний розвиток, економічна ефективність, освітня сфера, мережа закладів освіти, облік дітей, інформатизація, цифровізація, організаційно-економічний підхід.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України

1. **Білан А.О.** Організаційно-економічний підхід вирішення питань доступності освітніх послуг в контексті реалізації напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-21>.

2. **Білан А.О.** Практичні аспекти удосконалення механізму фінансування освітніх послуг як складової стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку освітньої сфери. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 47. С.139–144. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-24>.

3. **Білан А.О.** Стратегічне управління економічним розвитком територіальної громади в умовах децентралізації. *Проблеми системного підходу в економіці: зб. наук. пр. Нац. авіац. ун-ту*. Київ: Вид-во НАУ, 2022. Вип. 3 (89). С. 32–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-3-5>.

4. Божкова В.В., **Білан А.О.** Сутність державної інформаційної політики в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 106–110. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.11.106>

5. Кудріна О. Ю., **Білан А. О.** Аналіз ефективності організації обліку дітей дошкільного та шкільного віку. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8427>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.6>.

Праці апробаційного характеру

6. **Білан А.О.** Актуальні питання державного регулювання соціально-економічного розвитку освітньої сфери. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.; м. Київ (27 квітня 2023 р.)* Київ. 2023. С. 147–149.

7. **Білан А.О.** Актуальні питання соціально-економічного розвитку регіону. *Студентська звітна конференція: Матеріали результатів наукових досліджень*

молодих науковців. Суми: Вид-во фізико-математичного факультету СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. Випуск 17. С. 6–7.

8. **Білан А.О.** Аналіз діяльності органів місцевого самоврядування як інноваційний інструмент для сталого розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 5. С. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.001>.

9. **Білан А.О.** Державне регулювання регіонального розвитку як фактор впливу на міграційний рух. *Сучасний менеджмент: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали 4-ої Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Херсон, 21 трав. 2019 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 212–215.

10. **Білан А.О.** Оптимізація мережі закладів освіти в умовах воєнного стану. *Цілі сталого розвитку: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі*: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 20 жовт. 2022 р.). Київ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2022. С. 14–16.

11. **Білан А.О.** Роль освіти для сталого розвитку територіальних громад (на прикладі Сумської області). *Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції молодих учених (м. Львів, 28–29 квіт. 2021 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. С. 351–352.

12. **Білан А.О.** Роль освіти у соціально-економічному розвитку держави. *Теорія і практика сучасної економіки* : матеріали XXIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Черкаси, 20 жовт. 2022 р.). Черкаси: ЧДТУ, 2022. С. 15–17.

13. **Білан А.О.** Роль сфери освіти для функціонування економіки в умовах воєнного стану. *Наука та інновації сучасного світу*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Видавництво «Когнум». Лондон, Великобританія. 2022. С. 682–685. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-innovation-of-modern-world-24-26-11-2022-london-velikobritaniya-arhiv/>.

14. Божкова В.В., Білан А.О. Електронне урядування як інструмент розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.*, (м. Херсон, 18-19 квітня 2019 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 274–276.

ABSTRACT

Bilan A.O. Strategic directions of socio-economic development of the educational sphere. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for Doctor of Philosophy degree in the field of knowledge 05 Social and Behavioral Sciences in the specialty 051 Economics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2023.

The dissertation research is aimed at development of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for the implementation of strategic directions of socio-economic development of the educational sphere at the level of territorial communities, regions and the state. To achieve the goal of the research, a comprehensive analysis of scientific works, international experience, strategic and planning documents of the national and regional level was carried out, features and trends of socio-economic development of the educational sphere were determined.

The existing approaches to defining the categories “development” and “socio-economic development” were considered and analyzed, and their relationship was clarified. Taking into account that the process of development of the educational sphere is based on its socio-economic properties, which it acquires as a result of effective activities aimed at obtaining social and economic effects, a proper understanding of the concept of “socio-economic development” was formed in the context of its application in the educational sphere, which reveals the essence, nature and significance of its development. Taking into account the above, the category “socio-economic development of the educational sphere” is presented as a purposeful, predictable, time-limited, controlled change in the state of all or individual constituent elements of the sphere of

social relations related to the service provision in the field of education, which causes their new qualitative state reflected in changing the structure of such a system or form of its functioning, occurring as a result of transformation, modernization, optimization, expansion, creation or disappearance of its individual structural elements or subsystems, aimed at improving the social component for all subjects covered by such social relations, and contributes to the growth of economic indicators at one or all levels (local, regional, state). Clarification of the concept of “development” and expansion of the concept of “socio-economic development” forms the basis for the further specification of criteria and classification of indicators for assessing the effectiveness of the educational sphere functioning.

The country’s economic development is ensured through effective planning and implementation of strategic documents, so the issue of proper organization of the functioning of all links in the spheres of public life is fundamental for socio-economic development. It is also important to make effective management decisions both at the state and regional levels, their consistency and coherence with previous documents and with each other. Based on the results of the analysis, it was found that the continuity and consistency of the state and regional policy are monitored in the strategic documents, but there are cases of insufficient coherence and consistency of the defined goals, tasks, measures and indicators of their implementation. The carried-out analysis of the state of socio-economic development of the educational sphere shows that the approaches to the formation and implementation of strategic directions for the development of the educational sphere need to be revised, and the tools and mechanisms need to be further improved. The identified problematic issues of education development in rural areas and the insufficient level of satisfaction of the socio-economic needs of the residents of rural communities necessitate the expansion of the directions of development of rural areas, the introduction of cost-effective mechanisms with their reflection in the content of tasks and activities of state programs and strategies.

According to the results of the analysis of the internal efficiency of education in the Sumy region, using the example of general secondary education institutions, it was established that certain indicators do not meet the conditions of the socio-economic norm,

as a result of which the effective functioning of the educational sphere at the level of full general secondary education is not ensured. This fact may have negative consequences in the future, since the educational sector is the source of labor force formation for the rest of the economy. Education expenditures play an important role in influencing economic growth. A study of the state policy of Ukraine and other countries shows that the influence of the state and the educational sphere is two-sided. Taking into account current trends and challenges, key strategic guidelines, it is proposed to use a separate group of technical and technological factors that have a significant impact on its development. The study substantiates the necessity of using the “expediency” criterion in the system for assessing the effectiveness of such development, since it is its indicators that reflect the degree of coverage of public needs by the educational sphere. The list of indicators by which such an assessment will be carried out has been improved. At the same time, the directions of influence of the quality of education on the socio-economic development of society have been expanded, in particular in terms of ensuring the appropriate level of general intellectual development of the population, as a factor in the economic development of territories.

The use of an integrated approach to solving problematic issues caused by limited financial resources concerning creation of conditions for meeting the socio-economic needs of the population is substantiated. The work takes into account the expected indicators of the implementation of the strategic direction of creating conditions for fixed broadband access to the Internet by social institutions provided for in the State Strategy for Regional Development for 2021-2027. Indicators for 2023 are set at the level of 100 % for schools, primary and secondary medical care institutions, and 95 % for other institutions; by 2027, the projected target value of these indicators should reach 100 %. This determines the expediency of using the facilities (buildings) not used by them to create conditions for meeting the socio-economic needs of community residents, which will contribute to the optimization of costs from the territorial community’s budget and increase the level of provision of socio-economic services. On the basis of logical generalizations of the content of strategic and planning documents, practical experience, the results of surveys, the need for further development of the strategic direction, which

provides for the uniform development of rural and urban areas, ensuring access to high-quality social infrastructure, which is the basis for the formation of human development and economic growth, regardless of the type of terrain and remoteness, has been determined.

The demographic situation in the Sumy region during 2018-2021 and the share of school-age children and students who receive education in general secondary education institutions were analyzed, the need to optimize the network of education institutions to improve the quality of services provided was substantiated. It was determined that the number of the population and the network of education institutions are directly related to the socio-economic development of territorial communities, the region and the country as a whole. The role of high-quality accounting of all school-age children living or staying in the community, making decisions on securing the territory and forming a cost-effective network of education institutions in ensuring the right to compulsory education and economic development of territories was defined. The need to differentiate the policy of development of rural and urban schools, the use of a strategically relevant territorial approach to the formation of a network of education institutions, the use of its data as an indicator of the socio-economic development of the educational sphere was substantiated.

According to the results of the analysis of the tools for the formation of an effective educational network in the context of the implementation of strategic directions of socio-economic development of the educational sphere, the need for its development and improvement, the introduction of new approaches to application was identified. Ensuring the objective distribution of the service territory between education institutions, as well as the continuous interaction of the structural unit responsible for the creation and constant updating of the register with other entities that have information about school-age children living in the community, is the basis for the formation of state policy in the field of education, ensuring state guarantees, fair and effective distribution of educational subvention, development of social infrastructure for meeting socio-economic needs, creating a cost-effective network of education institutions.

The introduction of information and communication technologies in the educational sphere is a priority area of policy not only in Ukraine, but also in other

countries of different levels of development. Informatization and digitization of industries is a strategic guideline for socio-economic development of industries, which is reflected in strategic documents of national and regional importance. The results of the research confirmed that the provision of modern computer equipment, timely updating of the material and technical base and the creation of conditions for access to the Internet are the basis for the provision of quality educational services and the solution of problematic issues of meeting the socio-economic needs of the population. The results of the study substantiate the need to take into account and implement this benchmark in the strategic directions of socio-economic development of the education sector.

The conducted analysis of the consequences of the influence of external and internal factors on the functioning of education institutions as a component of social infrastructure has identified key problems, which justifies the need to form a new approach to the provision of socio-economic services to meet the needs of the population of rural, remote, underdeveloped areas. Taking into account the results of the surveys, the functioning of technical and technological support locations is cost-effective for territorial communities, as it allows minimizing costs and achieving the maximum possible result in terms of meeting the socio-economic needs of the population.

In order to increase the objectivity and fairness of general secondary education financing, the mechanism for calculating the amount of educational subvention from the state budget to local budgets has been improved by calculating the estimated number of classes with students separately for schools located in rural areas and separately for urban schools, as well as taking into account up-to-date information on the actual number of school-age children living or staying within the territorial community, who are potential consumers of educational services at the level of complete general secondary education.

In order to ensure the possibility of analyzing various scenarios for the development of the educational sphere, assessing their effectiveness and impact on the socio-economic situation in the country and regions, an organizational-economic model for the implementation of strategic directions of socio-economic development of the educational sphere has been formed. The proposed model reflects a set of dependencies that describe the relationship between strategic guidelines, subjects, goals, resources,

tools and results of the implementation of tasks in the outlined strategic directions, and the cyclical nature of the processes ensures the achievement of the result – meeting the social needs of the population in quality educational services and the growth of economic indicators at the local and national levels.

The ways proposed in the study to implement the strategic directions of socio-economic development of the educational sphere improve the mechanism for calculating the amount of educational subvention, the system of quantitative and qualitative indicators for calculating these expenditures, introduce the practice of economical use and distribution of social infrastructure resources through the opening of locations of technical and technological support, and are also aimed at improving the legal/regulatory framework for implementation of effective tools for ensuring the socio-economic development of the education sector, the introduction of new approaches to the infrastructural provision of educational services and the introduction of an integrated approach to the activities of institutions and social infrastructure. As a result, opportunities have been created to improve the quality and accessibility of education, reduce the cost of education from the budget of territorial communities, direct part of the funds to expand the number and improve the quality of services to meet the socio-economic needs of the population, the effective use of buildings and facilities of education institutions and other institutions not involved in the educational process for the administrative and social needs of communities.

Key words: strategic directions, socio-economic development, economic efficiency, educational sphere, network of education institutions, registration of children, informatization, digitization, organizational-economic approach.

LIST OF APPLICANT'S PUBLICATIONS

Articles in professional scientific journals of Ukraine

1. **Bilan A.** Organizational and economic approach to resolving issues of availability of educational services in the context of implementing directions of socio-economic development of the education sphere. *Economic space*. 2022. № 182. P. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-21>.

2. **Bilan A.** Practical aspects of improving the financing mechanism of educational services as a component of the strategic direction of socio-economic development of the educational sphere. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*. 2023. Iss. 47. P. 139–144. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-24>.

3. **Bilan A.** Strategic management of the economic development of the territorial community in conditions of decentralization. *Problems of the systemic approach in economics: coll. of science Ave. Nats. aviation university*. Kyiv: NAU Publishing House. 2022. Iss. 3 (89). P. 32–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-3-5>.

4. Bozhkova V., **Bilan A.** The essence of the state information policy in the conditions of the development of the information society in Ukraine. *Investments: practice and experience*. 2019. № 11. P. 106–110. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.11.106>.

5. Kudrina O., **Bilan A.** Analysis of the effectiveness of the organization of registration of children of preschool and school age. *Efficient economy*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8427>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.6>.

Approbation works

6. **Bilan A.** Actual issues of state regulation of socio-economic development of the educational sphere. *Accounting and analytical and organizational and economic support for the development of the region: materials of the international science and practice conf.*; Kyiv (April 27, 2023) Kyiv, 2023. P. 147–149.

7. **Bilan A.** Current issues of socio-economic development of the region. *Student report conference: Materials of the results of scientific research of young scientists*. Sumy: Publication of the Faculty of Physics and Mathematics of Sumy State University named after A.S. Makarenko, 2023. Iss. 17. P. 6–7.

8. **Bilan A.** Analysis of the activities of local self-government bodies as an innovative tool for sustainable development. *International scientific journal "Grail of Science"*. 2021. № 5. C. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.001>.

9. **Bilan A.** State regulation of regional development as a factor influencing migration. *Modern management: problems and prospects of development: materials of the 4th All-Ukrainian Science and Practice. conf.* (Kherson, May 21, 2019). Kherson: State University "Khdau", 2019. P. 212–215.

10. **Bilan A.** Optimizing the network of educational institutions under martial law. *Goals of sustainable development: problems and opportunities for achievement in Ukraine and the world: materials of the VI All-Ukrainian science and practice. conf. students of higher education and young scientists* (Kyiv, October 20, 2022). Kyiv: Eastern Ukraine. national University named after V. Dalya, 2022. P. 14–16.

11. **Bilan A.** The role of education for the sustainable development of territorial communities (on the example of the Sumy region). *Economic development of the state, regions and enterprises: problems and prospects: materials of the IV International. science and practice Internet conference of young scientists* (Lviv, April 28–29, 2021). Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2021. P. 351–352.

12. **Bilan A.** The role of education in the socio-economic development of the state. *Theory and practice of modern economics: materials XXIII International. science - practice conf.* (Cherkasy, October 20, 2022). Cherkasy: ChDTU, 2022. P. 15–17.

13. **Bilan A.** The role of the sphere of education for the functioning of the economy in the conditions of martial law. *Science and innovation of modern world.* Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2022. P. 682–685. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-innovation-of-modern-world-24-26-11-2022-london-velikobritaniya-arhiv/>.

14. Bozhkova V., **Bilan A.** Electronic governance as a tool for the development of the information society in Ukraine. *Public management and administration in the process of economic reforms: a collection of abstracts of reports of the III All-Ukrainian. science and practice Internet conference* (Kherson, April 18-19, 2019). Kherson: State University "KHDAU", 2019. P. 274–276.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ.....	33
1.1. Теоретичні засади соціально-економічного розвитку: поняття та сутність, застосування в освітній сфері	33
1.2. Теоретико-правові аспекти соціально-економічного розвитку: стратегічні напрями розвитку освітньої сфери, проблеми та перспективи	41
1.3. Нормативно-правові засади стратегічного розвитку освітньої сфери: напрями та шляхи реалізації	59
1.4. Стан соціально-економічного розвитку освітньої сфери в Україні.....	72
Висновки до розділу 1	82
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ.....	83
2.1. Роль освітньої сфери в соціально-економічному розвитку держави, соціально-економічна ефективність освіти	83
2.2. Інформатизація закладів загальної середньої освіти як стратегічний орієнтир соціально-економічного розвитку освітньої сфери	100
2.3. Дослідження мережі закладів загальної середньої освіти як індикатора соціально-економічного розвитку освітньої сфери (на прикладі Сумської області)	122
2.4. Аналіз інструментарію формування ефективної освітньої мережі в контексті реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери	139
Висновки до розділу 2	158
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ.....	160

3.1. Організація діяльності локацій техніко-технологічної підтримки як складової стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку освітньої сфери на рівні територіальних громад.....	160
3.2. Удосконалення механізму фінансування освітніх послуг за рівнем повної загальної середньої освіти як складової стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку освітньої сфери	174
3.3. Організаційно-економічна модель реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку освітньої сфери	184
Висновки до розділу 3	193
ВИСНОВКИ	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	200
ДОДАТКИ.....	225